

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De qualitate affectuum lenium, & violentorum. Et quomodo ijs vtendum.
Capvt IX.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

agmina, tanquam pia anima, sui membra corporis in filijs offerebat, & per artus proprios videbatur sibi subire tormenta. Cadebant filij tormentis exulcerati, mortui super mortuos aduoluebantur, corpora super corpora volutabantur, capita super capita exsecabantur. Refertus erat locus cadaueribus filiorum, non fleuit mater, non lamentata est, non oculos cuiusquam preßit, aut ora morientis clausit, non lauit vulnera, sciens gloriosiores esse, si cuiſcerati, & concreti pariter puluere, & sanguine viderentur, quales ſoleat de bello redire victores, qualia ſolent trophæa ex hoſtibus reportare: Quæ cythara dulciores ederet cantus, quàm morientes filij in tam grauibus ſupplicijs ediderūt, erumpebat enim natura: gemitus etiam inuitis.

Hæc vir diuinus: Suam verò Agnetem, quo affectu exprimit? num tubis omnibus hæc vox potior eſt?

*Narratio
D. Amb. de
sãcta Agne-
te motus ef-
ficax. lib. 1.
de virginib.*

Fuitne in illo corpufculo vulnere locus? & quæ non habuit, quo ferrum reciperet, habuit vnde vinceret. At iſtius ætatis puellæ, toruos etiam vultus parentum ferre non poſſunt, & acu diſticta ſolent puncta flere, quaſi vulnera. Hæc inter cruentus carniſicum impauida manus, hæc ſtridentium grauibus immobilis tractibus catenarum, nunc furentis mucroni militis totum offerre corpus, *mori adhuc neſcia, ſed parata*, vel ſi ad aras inuita raperetur, tendere Chriſto inter ignes manus, at que in iſtis ſacrilegis focis, trophæum Domini ſi nare victoris: nunc ferratis colla, manusque ambas inferere nexibus: ſed nullus tam tenuia membra poterat nexus includere. Nouum martyrij genus! *nondum id: mea poena, & iam maſura victoria*: certare difficiliſ, facilis coronari, magiſterium virtutis impleuti, quæ præiudicium ferebat ætatis. Non ſic ad thalamum nupta properaret, vt ad ſupplicij locum læta ſucceſſit, gradu ſekina virgo proceſſit, non intorto crine caput compta, ſed Chriſto, non ſtoſculis redimita, ſed moribus. Flere omnes, ipſa ſine ſctu. [Deinde tribuit illi orationem.]

Sponſi iniuria eſt expectare placituras. Qui me ſibi prior elegit, accipiet: quid percuffor moraris? *Perens corpus, quod amari poteſt oculis, quibus nolo*: Stetit, orauit, ceruicem inflexit. Cetneres trepidare carniſicem, quaſi ipſe addictus fuiſſet, tremere percufforis dextram, pallere ora, alieno timentis periculo,

cum puella non timeret ſuo. Hæc magnaro, & planè illecebrosam vini habent ad amoris, miſerationis, odij, iracundiæ, & ceteros affectus excitandos, & ſi ſæpius ira glorioſa illa martyrum certamina, victoria, triamphi, ea, qua par eſt, dignitate narrantur, fructus parerent infinitos.

Ad iſtas autem, quæ ſinguntur, proſopopeias, iuuerit appoſitè, prout fert rei narratæ natura, nonnullas ſubtexere exclamationes, vt in ſupplicio Gaiij præſtitit Cicero, poſt quæ enim miſeri iſtius repetitum clamorem, *Cuius Romanus ſum* commemorauit, ſtatim erumpſit inimitem exclamationem.

O nomen dulce libertatis! O ius eximum noſtræ ciuitatis! O lex Porcia, legeſque ſempromiæ! O grauiſter deſiderata, & aliquando reddita plebi Romanæ tribunitia poteſtas.

*Exclama-
tiones ap-
poſitè ma-
gnis narra-
tionibus
ſubiunctæ
ſunt valè
efficaciſ.*

De qualitate affectuum lenium, & violentorum.

Et quomodo ijs vtendum.

CAPVT IX.

Affectuum alij lenes ſunt, alij violenti, & illi quidem ſuauiſter influunt, hi citato quodam impetu vibrantur. Hi dolorem moderatum decent, illi quaſi iracundiæ ſatellitibus ad ſubita excubant, & vehementius exitiunt illi tractantur ſecurius, hi in tumorem plerumque degenerant. Exemplum lenis, & moderati affectus tale eſt apud Quintilianum, vbi ipſe filij mortem deſlet.

Illum, inquit, de quo ſumma conceperam, & in quo ſpem vnicam ſeneſcutis meæ reponeram, repetito vulnere obitatis amiſi. Quid nunc agam, aut quem vltra eſſe vſum mei Dijs reptobantibus credam? Nam ita fortè accedit, vt eum quoque librum, quem de cauſis corruptæ eloquentiæ emiſi, iam ſcribere aggreſſus ſimili icu ferirer. Tunc igitur optimum fuit infaſtum opus, & quicquid hoc eſt, in me inſelicum literarum, ſuper immaturum funus conſumpturis, viſcera mea ſtanmis miſcere, neque hanc impiam viuacitatem, nouis inſuper curis fatigare. Quis enim mihi bonus parens ignoſcat, ſi ſtudere amplius poſſum? ac non oderim hanc animi mei firmitatem, ſi quis in me eſt alius vſus vocis, quam vt inculcra Deos, ſuperſtes omnium

*Tab. 1. 6.
Affectuum
lenium ex-
emplum.*

nium meorum? nullam terras despicere pro-
 uidentiam tester? si non meo casu, cui tamen
 nihil obijet, nisi quod viuam, potest. At illo-
 rum certe, quos vtrique immeritis mors a-
 ceiba damaauit, erepra mihi prius eorundem
 est mater, quæ nondum expleto ætatis vnde-
 uicesimo anno, duos enixa filios, quamuis a-
 cerbissimis rapta fatiis scelix discessit. Ego vel
 hoc vno malo sic etiam afflicus, vt me iam
 nulla fortuna possit efficere scelicem. Nam,
 cum omni virtute, quæ in foeminas cadit, fun-
 ct a sit, insanabilem attulit marito dolorem,
 tum ætate ea puellari, præsertim meæ com-
 parata, potest & ipsa numerari inter vulnera
 orbicatis, siberis tamen superstitibus oble-
 ctabar, & quod nefas erat, scia, sed opta-
 bat ipsa me saluo maximos cruciatus præci-
 piti vita effugit. Mihi filius minor, quintum
 egressus annum, vt in malis agerem, prior al-
 terum ex duobus eruit. Illud verò insidiantis
 in malis, nec augere lachrymarum caus-
 fas volo, vti namque esset ratio minuendi, sed
 dissimulare qui possum, quid illi gratia in
 vultu, quid iucunditatis in sermone, quos in-
 genij igniculos, quam præstantiam placide, &
 (quod scio vix posse credi) tantum alta men-
 tis ediderit: qualis amorem quicumque alic-
 nus infans mereretur. Illud verò insidiantis,
 quo me validius cruciaret, fortuna fuit, vt il-
 le mihi blandissimus, me suis nutritus, me
 autæ educanti, me omnibus, qui sollicitare
 solent illas ætates, anteferet. Quapropter
 illi dolori, quem ex matre optima, atque
 laudem omnem supergressa, paucos ante men-
 ses ceperam, gratulor. Minus enim est, quod
 flendum meo nomine, quam quod illius gau-
 dendum est. Vna post hæc, Quintiliani mei
 spe, ac voluptate nitbar, & poterat sufficere
 solatio Non enim stotulos, sicut prior, sed
 & decimum iam ætatis ingressus annum,
 certos, atque deformatos fructus ostende-
 rat. Iuro per mala mea, per infelicem consen-
 tiam, per illos inanes, numina doloris mei, has
 me in illo vidisse virtutes ingenij, non modò
 ad percipiendas disciplinas, quo nihil præ-
 stantius cognoui, plurima expertus, studijque
 iam tum non coacti, (sciunt præceptores)
 sed probitatis, humanitatis, pietatis, libe-
 ralitatis, vt profus possit hinc esse tanti ful-
 minis metus, quod obseruatum ferè est, cele-
 rimum occidere festinatam maturitatem, & esse
 nescio quam, quæ spes tantas decerpit inuidi-
 am; ne videlicet vltra quam homini datum

est, nostra prouehantur. (Deinde) Tuosne e-
 go, ò meæ spes inanes, cum labentes oculos,
 cum fugientem spiritum vidi: corpus frigi-
 dum exangue complexus, animum recipere,
 auramque communem haurire amplius po-
 tui: dignus his cruciatibus, quos feo, dignus
 his cogitationibus. Tene consulari nuper
 adoptione, ad omnium spes honorum patris
 admotum, te auunculo Prætori generum de-
 stinatum, te omnium spe Atticæ eloquen-
 tiæ candidatum, superstes parens habiturus
 est tantum ad pœuas? Et si non cupido lucis,
 certe patientia vindicet te, reliqua mea ætate.

Hactenus Quintilianus, cuius affectus (vt
 apparet) sunt vnde de ciuiles, & humani compa-
 rentur nunc ea, quæ in eodem argumento scri-
 psit Himerius famosus ille sophista, qui Iulia-
 ni temporibus floruit, Christiano nomini
 perinensus. Inuenientur quidem vehemen-
 tiora, sed quæ porsape degenerent in frigi-
 dum. Sic igitur ille de morte filij.

Ὁ πᾶσι θεῶν τευχὸς με, ἀλοφρονίας ἀ-
 ξίου, Ἡρακλῆϊ μὲ ἐδέχθη, πολλῆς περιόδου, καὶ
 τῶν ἄλλων οἶμαι τὸ ὄψεσθαι, ἵνα μάλιστα τὸ
 ἀρετῆς τὴν ἐφ' ἡλίου πᾶσαν κτήτατο, τὸ δὲ
 εἶσω τῶν κύκλων μένων ὑπέβησεν τὰς σήλας ἡμῶν
 τὰς Ἡρακλῆϊ τῶν δαύμασι. πῆς ἀπέκειρε
 δαίμων τὴν ἐμῆς ἐξίας τὸ χρυσοῦν βόστροχον,
 πῆς τὸ πύργον τὴν ἐμῆς δόξης ἐπέβησεν. πῆς ἐ-
 ριπνῶν τὸ παρρησιῶν ἔρευνῶν, καὶ τὸ προση-
 νῆς, καὶ ἡδὲ μείδιαμάτων ὁσῶν προσώπων
 ἐσύλησεν, οἱ μοι. Διόνυσε, πῶς ἠνεγκας ἐκ τῶ
 σοῦ τεμένους πᾶσα τὸν ἱερὸν ἀπταχθὸν κρόνον,
 & cætera, quæ extant apud Phorium. Latine
 hunc sensum habent. O dolor AEschyli dig-
 nus cothurno. Herculem terras peruagari, & tot
 duodecim adeo labores subire, vt terrarum
 orbem, veluti virtutis suæ testem relinque-
 ret. Tu ve: ò intra tuos commoratus termi-
 nos, egregie factis nobis columnas Herculis
 superasti. Quod quaeso numen auream cæsa-
 riam familiae detondit meæ? quis gloriae meæ
 splendorem exstinxit? Quænam furia gena-
 rum ruborem, blandum, iucundumque vultus
 tui risum eripuit? Quæ ratione heu me! passus
 es, ò Liber! ex delubris tuis sacrum diripi iu-
 uenem? Commune hoc aduersum te, me-
 amque familiam, Erinnyes trophæum fixe-
 runt. Cur ei thalamum nuptialem inferi-
 orem non apparauit, quandoquidem su-

Himerij
 affectus cum
 Quintilia-
 ni affecti-
 bus com-
 parati.

Ed. P.
 Steph. p.
 & 2011.

Δ α α peri-

Pueri laus

Iuro per
 manes.

Affectus
frigidus, &
tragicus, ali
quando
etiam pua.
videt.

periores ei parca inuiderunt. Heu quibus, quam tristibus seruatus sum luctuosis sermo nibus? Omnia cum orationum argumenta tractarim, vnum luctus semper declinaui, nesciebam enim me meis lamentis feruari. O qui antea ætatis terminos virtutum dotibus transisti, iam verò morte commutasti, qui fraterno amore, etiam Dioscuros superasti. Illi quidem pro Helena bellum gesserunt, raptum tamen non prohibuerunt. Tu verò fratris tui germani custos, omni muro eras fortior, tu omnibus morbis, solo animi robore restitisti. Improbus fortasse dæmon, & crudelis, ideo tecum contendit, & multis prælijs superatus, tandem aliquando clandestinis, & fallacibus machinis te prostrauit. Neque verò cessisti ad extrema vsque dæmoni, vt postumus audire, sed corpore licet cesseris, animo non cessisti. Verum strangulauit ille, perque vim abstulit; Tu verò in ipso laqueo animam agebas, amabilem tibi nutricem voce inelamans, te omni ope destitutum, sic laqueo conclusit. Nouerat enim, quod sæpe victus, patre presente, & iuuante discesserat. Vicerat, & obstinatos, immobilesque iudicium animos: & tum primum seuerum illum confessum risisse apparuit. Desiderio tui mentes illas flexisti, quas Dij ipsi, iudicio disceptantes, flectere nequierunt. Occlusisti mihi portas vrbis, occlusisti Eleusina. Qua ratione Mineruæ sacrificabo, quæ pro te futuam contra Dæmonem illum non excitauit? Quomodo Deum patrium colam, pater ob filium contristatus? o audaces sermones! iacet Rufinus, & vos adhuc floretis! o infelix lingua, Musarum prius instrumētum, nunc verò turpis Dæmonis! o qui clarius Lucifero splendidisti: qui latissimum mihi tum diem ostendisti, cum te primum Sol conspexissim verò rursus tristissimum, quo acerbum illum, & tragicum nuntium percepi.

Haftenus sophista Ethnicus, & quidem satis verbosè. Vehementiores videntur illi affectus, non sunt tamen graues, plus vnum illud Quintiliani facio.

[Luto per illos manes numina doloris mei] quam totam istam monodiam. Primum enim, & Baccho, & Mineruæ vehementer iratus nuntium remittit, Eleusinae, & patrium Deorum cultum auersatur, nihil nisi furias, & dæmones, in se stimulis inuidiæ cõcitatos loquitur, linguam ipsam suam Alastoris cuiuspiam instrumentum, conficitur,

quæ omnia doloris sunt tragici, furiosi, & desperati. Deinde, cuius amentia est, scholasticum adolescentem cum Hercule, Castore, & Polluce comparare, eius desiderio mentes inflexas prædicare, quas Dij flectere nullo modo poterant.

Certè & in ijs affectibus, quanquam poësim ferme scribit, longè prudentior est author Aethiopicus. Nam ecce Theagenes Chariclæam velut mortuam iuget, quæ tamè adhuc erat in viuis: erumpunt affectus, satis quidem vehementes, sed non insani.

Theagenis
Chariclæam
velut mortuam
iuget. tis affectus
vitiis.

Ὁ πάθος ἀτλήτῃ φρενὶ ὠ συμφορῶς
 δεηλάτου, πῆς οὐτως ἀκόρησθαι. Εἰρηνὸς τοῖς
 ἡμετέροις χακοῖς ἐνεβάχχευσε, φυγὴν τῆς
 ἐνεγκέσσης ἐπιβαλοῦσα κινδύνους θαλασσο-
 σαῶν, κινδύνους πειρατηρίων ὑποβαλοῦσα, τῆς
 λησῶν παραδῶσα πολλακίς, ἵ ὄντων ἀλο-
 τεκώσατα. ἐν μόνον ἀντὶ πάντων ὑπέλειπε-
 το, καὶ τὸ ἀνὴρῶσατα. Καίτοι χαρὶ κλει-
 χὲ πολεμίας χερὸς ἔργον ἠφιλάται γεγενη-
 ταί. δῆλον μὲν ὡς σαφροσύνης ἀντεχομένης,
 καὶ ἐμοὶ δῆθεν ἐαυτὴν φυλάτῃσα. καίτοι δὲ
 οὐκ ὁμῶς ἠδυσχερῆς, οὐδὲν μὲν αὐτῆς ἔργον
 ἀποναμένη. εἰς οὐδὲν ὠφέλῃ ἐμοὶ γενομέ-
 νῃ, ἀλλ' ἂν γλυκεῖα προσφθέζοι τὰ τελευ-
 τῶσα, καὶ εἰσθότα ἐπίσκηφομαι, εἴτι, καὶ χαλὰ μι-
 κρὸν ἐμπαίεις. Οἱ μοι σιωπῶς, καὶ τὸ μαντι-
 κὸν ἐκέينو, καὶ δεηγοῦρον εἶμα σιγῆς χρατέχῃ,
 καὶ ζόφῃ τὴν πυρφόρον, καὶ χάθῃ τὴν ἐκ-
 τῆ ἀνακτόρων κατέληφον, ὀφθαλμοὶ δ' ἀφει-
 γοῖς οἱ πάντας τῶ κάλλει κατασφάλλαντες,
 οὐδ' οὐκ οἶδεν ὁ φρονέσας, οἶδα ἀκριβῶς. Ἀλλ'
 ὡτι ἂν σε, τίς ὀνομάσεις, νόμφῳ, ἀλλ'
 ἀνόμφουτ' ἄγαμῆτῃ, ἀλλ' ἀπειράτῃ.
 πῖνα οὖν ἀνακαλέσω πῖνα προσφθέζομαι
 λογαῶν, ἢ ἄρα τὸ πάντων ὀνομάτων ἠδισομῆ,
 χαρὶ κλεια, ἢ χαρὶ κλειαβάσει πῖνον ἐχέει
 τὸν ἐρωκδρομ. ἀπολήψῃ με μικρὸν ὑπερὸν
 ἀδού γὰρ χάος ἐπάξω, τὰς ἐμαυτῆ σφαγῆς,
 καὶ ἀπειθῶμαι τὸ εἰ φίλιον ἄμα τοῦ μέμ-
 ἐξει δὲ ἡμῶς αὐτοσχέδιον μνήμα τὸ δὲ σπῆ-
 λαγομ.

Animaduertes quàm (vel in isto argumen- to, in quo rarus est modus) compositi sint, & non pueriles affectus.

Pulcherri-
ma lamen-
tatio:

O dolorem (inquit) intolerabilem, & calamitatem diuinitus iniunctam! quam adeo insatiabilis furia in nostris bacchabatur funeribus? quæ exilium nobis à patria imposuit, sexcentis maris, prædonumque periculis obiecit, omnibus fortunis spoliata. Vnum erat pro omnibus relictum solarum, sed & hoc ereptum est. Iacet Chariclea, & hostili manu dilecta perempta est, haud dubie pudicitiam propugnans, & mihi se asseruans. Nihilominus tamen iacet infelix, neque ipsa quenquam ex forma fructum cepit, neque mihi vlli vsu fuit. Cæterum, ô dilecta, alloquere me iam vltimo, solito more: manda quippiam, si quid adhuc spiras. Heu me miserum! taces? fastidiculum illud, & diuino lepore præditum os, silentium premit. Caligo igitur aiferam, & ex sacratio Deorum ministram, chaos occupauit. Oculi verò lucis expertes, qui nuper gratissima pulchritudine fulgurabant, hos non vidit interfectos, certo scio. Cæterum, quo te nomine quispiam appellet? sponsæne: at desponsata non es: an pronuptæ? enimuerò expertes es coniugij. Quam igitur appellabo? quam nouissimis verbis alloquar? An omnium suauissimo nomine Charicleæ. O Chariclea! adesto animo, fidem habes amatorem: haud ita multò post me acceptura es: iam enim tibi inferias peragam mea ipsius cæde, amico tibi sanguine faciam, & ambos capiet nos hæc spelunca, tude, & tumularium monumentum.

Vtinam hic auctor in grauiori argumento versatus fuisset, ingenium illi candidum, politum, & ad maiora eloquentiæ decoratum. Cauendum est omnino, vt postea ostendemus, ne istis miserationibus, quod per se contingit, excidat oratio, alioqui in frigidus, & pueriles dissoluetur affectus: fatius est moderatè lugere, quam istas ineptissimas nannias ridentibus occinere.

In iracundia felicius vehementiorum affectuum fræna laxantur, vt patet in Ciceronis Pisoniana, quæ flammæ, & faces iacularur; tragicas etiam imprecationes vsurpat, quibus ait se ditiora imprecari.

Quæ est igitur pœna? quod supplicium? id mea sententia, quod accidere nemini potest, nisi noenti, suscepta fraus, impedita, & oppressa mens conscientia, bonorum omnium odium, nota iusti Senatus, amissio dignitatis.

Exempla
motuum in
iracundia.

(Deinde) neque verò ego, si vnquam vobis mala precarer, quod sæpè feci, in quo Diuini mortales meas preces audierunt, morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer.

Thyestæa ista execratio est Poëtæ, vulgi animos, non sapientum mouentis.

Vt in naufragio expulsus, vspiam saxis fixus asperis.

Euisceratus lacere ponderis, saxa spargens sabo.

Danio, sanguine atro.

Sed neque nimis exaggeranda res est, nam qui in tenui argumento Thyestæos clamores fundit, ineptus est, & risum magis efficit quam iracundiam.

De immoderatis, & nugatorijs affectibus.

Deque Aristidis, & Libanij in hoc genere erroribus.

CAPVT X.

Nescio quo pacto rerum humanarum vitio sit, vt quæ eximie pulchra, aut iucunda sunt, quasi venerint ad summum, facile deflorescant, & in fastidium, contemptumque defluant.

Nihil præclarum in tota eloquentia, quam ratio affectuum, nihil æquè fragile est, nihil erroribus magis obnoxium, quibus tota illa gratiæ, & honoris pompa marcescit, & quæ antea pulchra, & speciosa videbantur, in risus, ineptiasque pueriles dissoluntur. Hoc sæpè contingit in affectibus, dum humanos limites, modumque prudentiæ transiliunt. Exemplum sit ex Aristidis monodia, de Smyrna, in qua multa quidem satis appositè dicta, vt;

*Ω Ζεῦ ἢ χριστέ μου, πότερον σιωπῶν
Σμύρνης κειμένης; ἢ τὴν μεταλαβὼν ἀδά-
μαντ' ὀφείμι: ἢ τὴν ταύτῃ καρτερίᾳ
καρτερίων; ἀλλ' ὀδύραμαι; ποίαν ἀρμονίαν
ἀρμολογῶ;*

Proh Iupiter quid agam? vtrum tacebo collapsa Smyrna: cuius adamantis, si taceam hoc ingenium est, quis stupor tolerantia: an lugebo? quam verò adaptans harmoniam, &c.

Aristidis
lamentatio
de euerfione
Smyrna.